

Nr 352.

Av herrar **Lundberg** och **Gustafson** i Dädesjö, *angående utredning om natur- och samhällsintressets tillvaratagande vid exploatering av landets grustäkter.*

Grusåsarna utgöra ett i många fall dominerande inslag i den svenska landskapsbilden. Ur olika synpunkter spela de en framträdande roll ur geologisk, geografisk, allmän natur och kulturhistorisk samt ekonomisk synkrets. Genom ökad användning och den därmed stegrade efterfrågan på grus hotas våra grusåsar genom den ofta planlösa grustäkt, som utan kontroll får ske, och vilken spolierar den svenska landskapsbilden och ekonomiska värden av stor omfattning.

Ur både naturskydds- och kulturminnesvårdssynpunkt erfordras snara skyddsåtgärder. Detta understryks även i en år 1944 till Konungen ingiven skrivelse från riksantikvarieämbetet, vari det bland annat anföres, »att kontroll av grustäkt icke redan införts, torde väl närmast bero på att gruset först under sen tid erhållit sin nuvarande stora användning. Förhållandena äro emellertid numera sådana, att en reglering av grustäkten synes vara oundviklig, såvida icke oersättliga skador för all framtid skola drabba det svenska landskapet med dess natur- och kulturminnen. Även en sund omtanke om framtidens oundgängliga grusbehov torde påkalla åtgärder för grustäktens rimliga ransonering.»

Även ur ekonomisk synpunkt är det angeläget, att snara åtgärder vidtagas för att stävja den spekulativa skövlingen och prissättningen på grus, som tack vare ökad användning av betongkonstruktioner etc. stegrat en efterfrågan, som ofta har stimulerats genom statlig hjälp. Då transport och lägessynpunkt äro av grundläggande betydelse för exploatering av grustäkt, är det också i första hand områdena runt tätorterna, som utsatts för naturvandalisering och en oskälighet prissättning på grus. Det är angeläget, att ur båda dessa synpunkter snara och kraftiga åtgärder vidtagas från samhällets sida för att skydda samhällsintresset.

Med hänsyn till *dels* en alltmera ökad efterfrågan av sand och grus till betong och *dels* en allt framgent avsevärd åtgång av grusmaterial till vägbyggnader bör det också ses till att det göres en åtskillnad av dessa båda slag av användning, så att för betongarbeten lämpligt material icke i onödan slösas bort till arbeten, där ett sämre material kan fylla sin uppgift.

Att åtgärder även böra vidtagas för att effektivt skydda våra grustäkter

från föreningar framgår av en PM, som Svenska cementföreningen upprättat och där det sägs, att uppmärksamheten även bör inriktas på en omständighet, »som betongtekniskt sett är av synnerligen stor betydelse ur både enskild och allmänekonomisk synpunkt, nämligen vikten av att sand och grus till betongarbeten äro fria från humusföreningar.

Humusföreningar av sand ha alltid varit och äro fortfarande en av de vanligaste orsakerna till dåliga betongarbeten. De förorsaka nedsättning av betongens hållfasthet och fördröja betongens hårdnande. Då, vilket tyvärr ofta är fallet, graden av humusförening är stor i förhållande till betongens cementhalt, blir betongkvaliteten avsevärt försämrad och det inträffar inte sällan, att betongen blir fullkomligt oduglig för sitt ändamål, ja, resultatet blir ofta endast en grushög.

Orsaken till dessa nedslående förhållanden ligger däri, att de humusalstrande vegetationslagren kring sandtäckterna tillåtas rasa ned i gropen och på så sätt förstöra ett kanske annars utmärkt sandmaterial. Visserligen har socialstyrelsen den 1 juli 1933 utfärdat ett cirkulär nr 15, 'Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete i grustag', vari första punkten lyder sålunda: 'Täktens överkant skall till en bredd av cirka 2 meter hållas fri från jord, träd, stubbar och större stenar. Tillsyn härå bör dagligen äga rum', men dels täcker denna förordning icke helt önskemålet om att *all vegetation* vid grustagskanten skall avlägsnas, dels bör i här aktuella avseende avröjningen utsträckas till 3 à 4 meters bredd och utföras även i grustag med ur arbetsskyddssynpunkt relativt ofarliga djup och med ligande släntbildning och dels ser man i praktiken icke mycket till av förordningens tillämpning.»

Av det anförda synes det vara angeläget att en allsidig granskning av exploateringen av våra grustäkter vidtages innan oersättliga natur- och kulturvärden skövlats, samtidigt som det är angeläget att komma till rätta med den oskäligen prispolitik på grus, som speciellt på tätorterna kommit till uttryck.

Med hänvisning till det ovan anförda få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning om på vad sätt samhällsintresset bäst skall kunna tillvaratagas i våra grustäkter samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 23 januari 1945.

John Lundberg.

Hjalmar Gustafson.